

TARIX FANINI O'QITISHDA PEDAGOGIK TEHNALOGIYALARNING ASOSIY TAMOYILLARI VA UNI AMALIYOTGA TADBIQ ETISH USULLARI

Akmaljonov Akbarjon Akmaljon o'g'li

Andijon davlat pedagogika instituti Ijtimoiy-gumanitar fanlar va san'at fakulteti

Tarix yo'nalishi talabasi

Akmaljonovakbarjon2001@gmail.com

Annotatsiya: Mazkur maqola davlat ta'lim muassasalarida tarix fanini o'qitishda qo'llaniladigan pedagogik texnologiyalarning asosiy tamoyillari va uni amaliyotga tadbiq etish usullari haqida so'z yuritadi va keng mulohaza etadi.

Kalit so'zlar: O'zbekiston Respublikasi, ta'lim, tarix, samara, usul, tamoyil, texnologiya, vosita, pedagogik texnologiya, dars, mutaxassis.

BASIC PRINCIPLES OF PEDAGOGICAL TECHNOLOGIES IN HISTORY TEACHING AND METHODS OF ITS APPLICATION IN PRACTICE

Abstract: This article talks about the main principles of pedagogical technologies used in the teaching of history in state educational institutions and the methods of its implementation.

Key words: Republic of Uzbekistan, education, history, effect, method, principle, technology, tool, pedagogical technology, lesson, specialist.

ОСНОВНЫЕ ПРИНЦИПЫ ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ТЕХНОЛОГИИ В ПРЕПОДАВАНИИ ИСТОРИИ И МЕТОДЫ ЕГО ПРИМЕНЕНИЯ НА ПРАКТИКЕ

Аннотация: В данной статье говорится об основных принципах педагогических технологий, используемых при преподавании истории в государственных образовательных учреждениях, и методах ее реализации.

Ключевые слова: Республика Узбекистан, образование, история, эффект, метод, принцип, технология, инструмент, педагогическая технология, урок, специалист.

KIRISH

Ta'lim muassasalarida tarix faninini o'qitishning o'rni beqiyosdir. Bunda esa darslarni zamonaviy pedagogik texnologiyalar asosida tashkil etish va ko'plab interfaol usullardan foydalanish davr talabi hisoblanadi. Tarix fanini o'rgatish o'sib kelayotgan yosh avlodga uni o'rganishning yangi uslublarini, «Kadrlar tayyorlash milliy dasturi» ga asoslangan holda ishlab chiqib, o'qish jarayoniga tavsiya etish olimlar, mutaxassislar

oldida turgan dolzarb masalalardan hisoblanadi. Iste'dodli yoshlarimizning o'z qiziqqan sohalarida yetuk mutaxassislar bo'lishlari uchun, avvalambor tarix fanini jumladan, O'zbekiston tarixini mukammal bilishlari zarur. O'zbekiston Respublikasining Birinchi Prezidenti I. A. Karimov "...O'z tarixni bilgan, undan ruhiy quvvat oladigan xalqni yengib bo'lmas ekan, biz haqqoniy tariximizni tiklashimiz, xalqimizni, millatimizni ana shu tarixi bilan qurollantirishimiz zarur..." ligini alohida ta'kidlab o'tgan.

Ishlab chiqarish sohasiga o'xshab, ta'lim sohasida davlat ta'lim standartlari yaratilganidan so'ng – texnologik tayyorgarlik amalga oshiriladi (namunaviy o'quv rejalar, fanlarning namunaviy o'quv dasturlarini, darslik va o'quv qo'llanmalar tayyorlash, laboratoriya jihozlari, o'qitishning texnik vositalarini loyihalash, tayyorlash va sotib olish, o'quv ishlarini hisoblash uchunvaqt meyorlarini o'rnatish va h.k.), u ta'lim jarayonini tartibga soladi, ta'lim muassasasini va kadrlar tayyorlash sifatini baholaydi. O'quv jarayonining texnologik tayyorgarligi o'qitish jarayonini maqbullashtirish va uning samaradorligining ta'minlanishini ham o'z ichiga oladi. O'qitish jarayonini bir xillashtirishga, o'qitishda maksimal samaradorlikka erishish, pedagogik texnologiyani yaratish va qo'llash orqali erishiladi. Pedagogik texnologiyaning xususiyati shu bilan belgilanadiki, unda qo'yilgan maqsadlarga erishish kafolatini beruvchi o'quv jarayoni yaratiladi va ro'yobga chiqariladi.

MATERIALLAR VA USULLAR

Ishlab – chiqarishning texnologik jarayoni ma'lum mahsulot uchun ishlanganidek, pedagogik texnologiya ham har bir fan uchun o'qitish texnologiyasining asosiy elementlarini o'z ichiga olgan umumiy uslubiyot asosida ishlab chiqiladi. Pedagogik texnologiyaning afzalligi ham, ahamiyati ham shu bilan belgilanadi. Bu ommaviy o'qitish sharoitida, talabalar tomonidan fanlarning to'la o'zlashtirilishini ta'minlovchi eng maqbul yo'llardan biridir. Pedagogik texnologiya amaliyotga samarali tadbiriq etiladigan, tegishli tamoyillar asosida ishlab chiqilgan o'quv jarayonining loyihasidir. Pedagogik texnologiya maqsadlari, vazifalari, tarkibi va mazmunining tahliliga ko'ra uning quyidagi asosli tamoyillari shakllantirilgan: **ilmiylik, loyihalalanish, tizimlilik, maqsadga yo'naltirilganlik, faoliyatli yondashuvlik, boshqariluvchanlik, tuzatuvchanlik, natijaviylik, qayta takrorlanuvchanlik, tejamlilik.** Ushbu tamoyillar o'zaro bog'liq bo'lib, bir birini talab etadi va to'ldiradi. Bu tamoyillar asosida O'quv jarayoni tashkil etiladi. Mazkur tamoyillar majmuasi aniqligi, isbot talab etmasligi, amaliyligi tufayli, yuqori darajali kadrlarni tayyorlashda yahshi natija beradi. "O'qitish bu o'qituvchi va o'quvchi orasidagi munosabatning maqsadga yo'naltirilgan jarayoni bo'lib, uning davomida inson ma'lumotga ega bo'ladi". Bundan o'qitish sifati maqsadlarni shakllantirish sifatiga bog'liq ekanligi haqida xulosa chiqarish mumkin. Pedagogik texnologiyada, maqsadlarni shakllantirish umumiylikdan xususiylikka tizimli yondashish asosida amalga oshiriladi. Birinchi navbatda, muayyan o'quv fanining ma'lum mutaxassisni tayyorlashdagi o'rni va ahamiyati aniqlanadi. Buning uchun

davlat ta'lim standartlaridan fodalaniladi, uning asosida o'quv fanining umumiy o'quv soatlari o'quv mashg'ulotlari turi – ma'ruza, amaliy, laboratoriya, mustaqil ishlar bo'yicha bo'linadi. So'ngra, quyidagicha o'quv maqsadlari shakllantiriladi: tayanch iboralarning o'quv maqsadi;

-mavzuning o'quv maqsadi;

-bo'limning o'quv maqsadi;

-fanning o'quv maqsadi.

Pedagogik texnologiya o'qitishning rejalashtirilgan natijalariga erishishni kafolatlaydi. Bunga faqat o'quv jarayoni boshqariladigan taqdirdagina erishish mumkin. Boshqarish – jarayonni rejalashtirilgan maromda amalga oshirish, o'qitish maqsadlariga erishish dasturini ro'yobga chiqarish uchun xizmat qiladi. Mazkur tamoyil o'qitishning joriy natijalarini aniqlashda ko'p bosqichli diagnostik tekshiruvlar o'tkazilishini nazarda tutadi. Butun o'qitish davrida o'qitish jarayonini boshqarish diagnostik testlar yordamida olingan natijalarni inobatga olgan holda amalga oshiriladi. O'qitish jarayonida diagnostik testlardan foydalanish teskari aloqani ta'minlaydi. Teskari aloqa natijalarining tahlili, ko'zlangan natijaga erishish uchun vositalar va usullar o'zgartirish orqali o'qitish jarayonini boshqarish boshqarish imkoniyatini beradi. Pedagogik texnologiya, ommaviy ta'lim sharoitida davlat ta'lim standartlari darajasida kadrlar tayyorlashni ta'minlaydi. Texnologik jarayoni fanining zamonaviy yutuqlariga tayanishi lozimligini ko'rsatadi. Ushbu tamoyil, eng avvalo o'quv dasturlar, o'quv qo'llanmalarni yaratish jarayonida amalga oshiriladi. Ilmiylik tamoyiliga muvofiq har yili o'quv fanlarining ishchi o'quv rejalari va o'quv materillarini takomillashtirish, muammoli mashg'ulot o'tkazish talab etiladi. Ilmiy axborotning ifoda etilishi aniq va qat'iy bo'lishi kerak. Ushbu tamoyilning oliy ta'limda ro'yobga chiqarilishi uchun, barcha o'qituvchilar tomonidan majburiy ravishda ilmiy-tadqiqot ishlarining olib borilishi va bu ishga talabalarning jalb qilinishi taqozo etiladi. Bu talabalarda ajoyib nostandart yechimlar topish, mustaqil va ijodiy ishlash malakalarini hosil qilish, ilmiy adabiyot va axborotlardan foydalanish ko'nikmalarini, ularda tanqidiy fikrlashni shakllantiradi. Oliy ta'limda o'quv jarayoni doimo harakatdagi jarayondir, shuning uchun u doimiy ravishda nafaqat fan va texnikaning holatini, balki ularning zamonaviy taraqqiyoti barcha xususiyatlarini e'tiborga olishni talab etadi.

METADALOGIYA

Pedagogik texnologiyaning bosh vazifasi – ommaviy ta'lim sharoitida “oddiy” pedagoglarga o'qitishning yetarli samarasiga erishishni ta'minlovchi o'quv jarayonini yaratish hisoblanadi. Sanoatlashgan jamiyatning ishchisini shakllantirish uchun jamiyat ishlab chiqarishning yangi talablariga javob beradigan yangi ta'lim

texnologiyasi zarur bo'ladi, yangi turdagi xodim uchun yangi turdagi pedagog mos keladi. Ta'lim tizimida o'qituvchining uch turli maqomi, pedagogik faoliyatning uch turini alohida qayd etish mumkin. Pedagogik faoliyatning birinchi turi, o'qituvchi o'z ishining ustasi hisoblanadi, nodir bilimlar, ko'nikmalar tashuvchisi, shaxsiy tajribaga,

pedagogik qobiliyatga ega bo'ladi. Uning yo'llari, usullari individual bo'lib, pedagogik iste'dodining mevasidir. Qo'llanmalar, ko'rgazmali va texnik vositalar unga meros qolgan yoki o'zi tomonidan ishlab chiqilgan. Pedagogik faoliyatning ikkinchi turi, shu bilan tavsiflanadiki, unda o'qitish tajribasi umumlashtiriladi, tizimlashtiriladi va ilmiy fan ko'rinishini oladi. Bunga kitob chop etishning paydo bo'lishi, pedagogic mehnatning bo'linishi va ixtisoslashuvi sabab bo'ldi. Bu yerda pedagogik jarayon oqilona tashkil etilgan, o'qitish ma'lum qoidalar

bo'yicha amalga oshiriladi. Ushbu sharoitlar bilimni obyektivlashtirish imkonini beradi. O'qtuvchi sanoatlashgan jamiyatning ishlab chiqarish xodimiga o'xshab, sanoatlashgan turdagi xodimga aylanadi. Pedagogik faoliyatning uchinchi turi, shu bilan tavsiflanadiki, u pedagogik texnologiya asosida amalga oshiriladi, o'qtuvchining holatini zamonaviy kompyuterdan foydalanuvchi holati bilan taqqoslash mumkin. O'qitish texnologiyasi kasbiy ishlab chiqilmasdan, zamonaviy samarali ishlab chiqarishni tashkil etish mumkin emas.

XULOSA

Xulosa o'rnida aytish mumkinki Tarix darslarida o'quvchilarning bilish faolligini oshirish orqali ularning erkin nutqini ta'minlash va bu vazifani muvaffaqiyatli bajarish usullarini ishlab chiqish, hamda ularni amalda qo'llay olish bo'yicha metodik tavsiyalar berish; bugungi kunda qo'llanilayotgan zamonaviy usullar, uslublar va o'qitish vositalari haqida ma'lumot berish orqali ularning mustaqil fikrlashga ega bo'lishini ta'minlash va bu vazifani muvaffaqiyatli bajarish usullarini ishlab chiqish hamda ularni amalda qo'llay olish bo'yicha metodik tavsiyalar berish bugungi kunning dolzarb vazifasidir!

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YHATI

1. Tarixiy xotirasiz kelajak yo'q. I.Karimov. Sharq 1998. Toshkent.
2. Erkin va farovon, demokratik O'zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz. O'zbekiston 2016. Toshkent.
3. O'zbekiston tarixi. R. Murtazaeva umumiy taxriri ostida. Yangi asr avlodi 2003. Toshkent.
4. O'zbekiston tarixi. O'quv qo'llanma. R.Shamsutdinov, X.Mo'minov. Sharq 2013. Toshkent.
5. O'zbekiston milliy ensiklopediyasi. 12-jildlik. Toshkent.